

Golfbabes en machtige voetbalmachines

Genderbeeldvorming in de sportverslaggeving

Moet je als je gaat tennissen net zo mooi zijn als Ana Ivanovic? En kiest een homo voor voetbal? Onlangs is de Nationale Sport Doe Test ontwikkeld. Een goed initiatief, want wij Nederlanders bewegen te weinig en worden steeds dikker. Maar in hoeverre speelt de beeldvorming in de media een rol bij het kiezen van een sport? Als de test laat zien dat hockey wel iets voor je is en je leest in een krantenkop dat hockeymeisjes alleen maar babbelen, dan heb je daar misschien wel helemaal geen zin meer in. Heeft zo'n sporttest dus wel zin? Tijd voor een verkenning.

Als we de welgevormde dames en heren topsporters van tegenwoordig aan de slag zien, zouden we niet zeggen dat sporten lange tijd onzedelijk en ongepast gevonden werd. Pas in de negentiende eeuw werd sport gezien als tijdverdrijf met gunstige gezondheidseffecten. Voor mannen wel te verstaan. Vrouwen mochten zich beslist niet sportief inspannen: al dat zweten en hijgen was alleen maar aanstootgevend. Vanaf 1900 mochten vrouwen officieel aan de Olympische Spelen deelnemen. Daarna zien we een stijgende vrouwendeelname aan dit evenement. Uit onderzoek van het SCP (AVO 1979-2007) blijkt dat vrouwen de Nederlandse amateursport veroveren. Ook om de vrouwenprestaties op de afgelopen drie Olympische Spelen kon niemand heen. Zowel in Sydney, Athene als in Beijing gingen de dames er met de meeste gouden plakken vandoor. Iedereen vond het geweldig dat onze vrouwen het zo goed deden, maar omdat ze beter presteerden dan de mannen, voelde menigeen zich er ongemakkelijk bij en werd er gezocht naar verklaringen. Het kon toch niet zo zijn dat vrouwen gewoon goed waren? Het vrouwensucces werd door de media weggeredeneerd. 'Olympisch succes vrouwen is waarschijnlijk toeval' kopte de Volkskrant.

Ze wonnen namelijk vooral bij de sporten met een geringe mondiale status zoals judo, paardensport, roeien en waterpolo en profiteerden zodoende van de 'relatief beperkte' internationale concurrentie. Let vooral op de woorden 'waarschijnlijk' en 'relatief beperkt'. Niets wordt onderbouwd, maar het staat er wel.

Russinnetje

En dat terwijl topsporters een goede voorbeeldfunctie kunnen vervullen voor de Nederlanders die opgeroepen worden meer te gaan sporten. De Nationale Sport Doe Test is een samenwerkingsverband van De Stichting Nationale Sport Platform, Zilveren Kruis Achmea, NL Coach en

Nikki Garrett.

Pauline van der Lans

de Hockeybond. De door hen ontwikkelde test om mensen aan het bewegen te krijgen onderzoekt vijf individuele basisvaardigheden door middel van sporttechnisch goede methodes, die bovendien genderneutraal zijn. Meisjes krijgen een zware medicine-ball toebedeeld en jongens moeten dansen en steppen. Bij een ieder worden vetpercentages en BMI gemeten die, gecombineerd met de onderzochte sportkwaliteiten, een weloverwogen keuze waarborgen. Goed uitgerust met een scorekaart en een medaille, kunnen de eerste stappen in de sportwereld gezet worden. Dit kan niet meer stuk, zou je denken. Totdat zij de kranten openslaan en de televisie aanzetten en de sportverslaggeving hun een door mannen gedomineerde wereld laat zien. Diverse dagbladen laten een beeld zien waarin mannen stoer en strijdbaar zijn: de spelers van voetbalclub NAC 'tonen offensieve kracht' en hun FC Twente-collega's vormen een 'machtige voetbalmachine, een tot het laatste moment strijdend

Serena Williams.

collectief'. Als wielrenners Robert Gesink en Karsten Kroon de Amstel Goldrace verliezen, 'verbijten ze hun teleurstelling'.

Vrouwen daarentegen zijn... ja, wat zijn vrouwen eigenlijk?

Een aantal krantenkoppen biedt uitkomst. Sportvrouwen zijn:

Gezellig: 'Cricket voor vrouwen, een gezelschapsspelletje'

Aantrekkelijk: 'Mooie Ana schittert ook in Rosmalen'

Schattig: 'Staande ovatie voor Russinnetje'

Sexy: 'Een pin-up die nog kan golfen ook'

Emotioneel: 'De tranen van Marianne T.'

Nog emotioneler: 'Dekker huult bij Swim Cup'

Flink: 'Michielsens speelt en praat bridge als een man'

En nog flinker: 'Van Eupen roeit als een kerel'

De genderbeeldvorming in de sportmedia is een reflectie van de maatschappelijke normen over genderrollen.

Het komt dus sterk overeen met de manier waarop vrouwen en mannen over het algemeen door de media bejegend worden. De man staat voor kracht en prestatie, de vrouw moet mooi en gevoelig zijn. Zo wordt goed weerspiegeld hoe 'we' over vrouwen en mannen, over vrouwelijkheid en mannelijkheid denken. De term sportvrouw wordt niet zelden in een adem genoemd met babe. Dragen de tennismannen wijde bermuda's op de baan, de vrouwenjurkjes worden steeds korter en strakker. De beachvolleyballers zijn gehuld in frisse singlets en shorts, de dames dragen bikini's ter grootte van drie strategisch verspreid geplakte postzegels.

Van sexy tot seksetest

De sportvrouwen doen er zelf ook alles aan om aandacht voor hun sport te krijgen. Prima.

Maar het is jammer dat zij dit, vaak aangezet door de sponsor, doen door hun sexy imago te voeden.

Ex-wielrenster Leontien van Moorsel lanceerde in mei 2009 onder het nodige mediavertoon haar eigen wie-

Foto overgenomen uit de Gelderlander.

lerploeg: Leontien.nl "Van mij mag de term wielerbabes best gebruikt worden," aldus Leontien in De Gelderlander. "Alles moet in balans zijn. Daar hoort het uiterlijk ook bij." En dus fietsen haar meisjes onder het motto 'cycling is beauty' zwaar opgemaakt, met gelakte nagels en in

wit-rose getailleerde wielerkleding over het parcours. Serena Williams houdt van kleding en ontwerpt haar eigen outfits. Net zoals Leontien van Moorsel speelt zij het spel mee en maakt ze van de tennisbaan haar eigen catwalk. Deze vercommercialisering van het lichaam geldt echter niet altijd alleen voor vrouwen. Een aantal jaren geleden keek schaatser Rintje Ritsma ons recht vanuit de televisie aan, terwijl hij zijn naakte lichaam in een Sanex-bad liet zakken. Afgelopen winter lachte een volledig gefotoshopte Sven Kramer ons vanaf het treinperron toe. Wat te denken van het glanzende wasbordje van David Beckham in zijn Armani-pants op bijna pornografische foto's?

Oud-tennisser Andre Agassi betrad feestelijk uitgedost het tenniscourt. Zijn haarbanden en slobberbroeken werden niet lang daarna gemeengoed op zowel tennisbaan en voetbalveld als in het straatbeeld. Sport en mode, daar is iets mee en dat is prima. Het kan een sport nog aantrekkelijker maken om naar te kijken. Opvallend is, dat het bij de mannen ook om hun prestaties gaat, terwijl mode en uiterlijk in de vrouwensport steeds meer een doel op zich lijkt te worden. Dat zien we ook aan de sportbonden. Toen bleek dat de media nauwelijks belangstelling hadden voor vrouwengolf, kwam er een erotische kalender op de markt en initieerde de

organisatie van Ladies European Tour een verkiezing van 'Golf Babe of the Year.' In plaats van het spelniveau op te krikken, werd de speelsters geadviseerd zich uitdagend te kleden. En dat deden ze. De fotogenieke Nikki Garrett golft op wereldniveau en beïnvloedt haar imago sterk met geposeerde foto's van haar ranke lichaam. Ook Ruben Acosta, voormalig voorzitter van de Internationale Volleybalbond, hamerde er op dat de vrouwen zich uitdagender moesten kleden. Niet interessant? Dan moet het sexier. Toen de tafeltenniswedstrijden tijdens de Olympische Spelen in Beijing niet uitverkocht waren, schrok de organisatie. Het is ook een suffe sport, concludeerde ze, met die meisjes in jongenskleren. Ook hier was kennelijk de enige oplossing: de speelsters moeten een modernere uitstraling krijgen. Sexy dus. Van een sportvrouw wordt dus verwacht dat ze er zo vrouwelijk mogelijk uit ziet en als ze daarnaast goed presteert dan is dat prijzenswaardig. Maar je moet het niet te dol maken met je sportkwaliteiten want dan wordt er juist getwijfeld aan je vrouwelijkheid. Het bekendste voorbeeld is hardlooperster Foekje Dillema die in 1950 door de KNAU geschorst werd na een seksetest. Op en top vrouw, bleken haar klieren onschuldig testosteronweefsel aan te maken. Weg carrière. De Keniaanse Pamela Jenlimo onderging tijdens de Olympische Spelen in Beijing bijna hetzelfde lot. Zover kwam het niet, maar 'De meest vrouwelijke kampioen is ze niet,' aldus De Volkskrant. De Gelderlander kopte:

'Jelima geen man, maar gewoon een sterk vrouwtje'. Ook transgenders worden met argusogen bekeken. Wie een foto van de Nederlandse Natalie van Gogh ziet, ziet een frêle wielrenster. Wettelijk is ze een vrouw. Toch vraagt een collega zich in de Gelderlander af 'of alles er wel is afgehaald'. Zo goed is ze. Golfster Marianne Bagger, ook transgender en wettelijk vrouw, kreeg pas na jaren juridisch getouwtrek een wildcard voor de European Tour. Een transgender wordt sowieso als een outcast beschouwd, maar helemaal in de sport.

Een wereld te winnen

Mannen scoren, vrouwen moeten er mooi uitzien. Dat is het credo in de sport omdat zowel sponsors als de media daar oren naar hebben. Daar kan geld mee verdiend worden. En waar aandacht is, is geld. Dat de tele-

Tafeltennis in jongenskleren: 'suf' om naar te kijken.

visie meer aandacht aan mannensport besteedt is in dit licht, hoe afkeurenwaardig ook, niet zo gek. Kracht, snelheid en prestatie scoren en dat is goed voor de kijkcijfers. Door verschillen in fysieke bouw tussen vrouwen en mannen is het voor veel vrouwen onmogelijk op gelijk sportniveau met mannen te wedijveren. Dat geeft niets. Verschillen mogen er zijn. Maar als het dan op aandacht voor in cijfers uitgemeten scores aankomt, delven vrouwen het onderspit. En dat geeft wel. Want als vrouwen media-aandacht willen, kan dat alleen maar door er mooi uit te zien. De media zouden sport als sport moeten benaderen. Natuurlijk kun je daarbij wel andere normen hanteren. Een tenniswedstrijd tussen de dames Ivanovic en Williams om twee gewonnen sets kan net zo bloedstollend zijn als tussen de heren Djokovic en Nadal waar het om drie gewonnen sets gaat. De kampioensrace van schaatsster van Paulien van Deutekom op de vijf kilometer is net zo buiskluisterend als die van Sven Kramer op de tien kilometer. Helaas werkt het in de media niet zo. Als vrouwen meer aandacht willen hebben, zal het naast hun prestaties ook om hun 'looks' moeten gaan. 'Sportprogramma's besteden maar tien procent van hun zendtijd aan vrouwensport,' aldus Europarlementslid Emine Bozkurt in De Telegraaf. 'Er is dus een wereld te winnen.'

Invloed op keuze

Krantenfoto's, videoclip, billboards: mediabeelden zijn alomtegenwoordig. Ook in de reclames die de hele dag onze wereld bevolken. Het is algemeen bekend dat reclame-uitingen het keuzegedrag beïnvloeden. Ik hoef maar de documentaire *Beperkt Houdbaar* van Sunny Bergman te noemen om aan te tonen dat weldenkende meisjes en vrouwen hun lichaam laten ombouwen tot dat van een gefotoshopte pornosteer. Hoogleraar visuele cultuur Anneke Smelik verrichtte in 1999 onderzoek naar beeldvormingsprocessen. Haar bevindingen worden in een rapportage van onderzoeksbureau Sardes (2006) geciteerd: 'Meisjes en jongens modeleren hun identiteit met behulp van

de modellen die in tal van beelden worden aangereikt. Door de dagelijkse confrontatie met beelden in kranten, tv-reclame, advertenties, film en tv-programma's is dit een werking die niet onderschat mag worden.'

Als we deze bevindingen en de conclusie van *Beperkt Houdbaar* verleggen naar de sport, dan bekruipt mij het gevoel dat de keuze van meisjes ook in dit geval negatief beïnvloed wordt door de mediabeeldvorming. Als de sporttest laat zien dat tennis uitstekend bij je past, maar je lijkt in de verste verte niet op mooie Ana, kies je het dan wel? Dezelfde mal kunnen we leggen op de sportbeleving van homoseksuele vrouwen en mannen. De Britse voetballer Justin Fashanu, kapot gemaakt door onder andere anti-homo spreekkoren, pleegde zelfmoord als gevolg van zijn coming out. Zou een homoseksuele jongen na de Nationale sporttest nog voor voetbal durven te kiezen? Uit het onderzoek van het SCP *Gewoon Doen* uit 2006 blijkt dat homoseksuele en lesbische sporters hun gaardheid meestal verborgen houden. Voor het boek *Gelijkspel* van Huub ter Haar, over homoseksualiteit in de sport, was het volgens de auteur onmogelijk om de medewerking van homoseksuele voetballers te krijgen. Gelukkig vertellen schaatsster Marieke Wijsman en roeier Hans Perré andere verhalen in dit boek. Maar ik vraag me af of het effect heeft als er tegelijkertijd sportmaaktkalenders worden gemaakt en de oermannetjes versus bimbouvrouwjes-beeldvorming zo dominant blijft?

Normerende koppen

In een eeuw tijd is veel veranderd. Was het honderd jaar geleden nog aanstootgevend om als vrouw te sporten, bij de deelname aan de laatste Olympische Spelen was 42 procent vrouw. Dat is meer dan ooit. Het ultieme bewijs van de vrouwelijke sportkracht wordt geleverd door onze waterpolodames en hockeyvrouwen die de wereldtop bereikt hebben. Ook op recreatief niveau gaan vrouwen steeds meer sporten. Hier zouden media en sponsors op moeten aansluiten om juist de

prestaties te belichten. Ergo: de schrijvende media moeten kritischer zijn in hun keuze voor koppen en taalgebruik. Hierin geldt nog altijd de mannelijke norm. Zo wordt automatisch aangenomen dat het over mannen gaat bij een verslag over het Nederlandse hockeyelftal. Gaat het over de vrouwen, dan wordt de afwijking van de norm genoemd, namelijk het *dameshockeyteam*. De vrouwensport moet de kans krijgen zich te ontwikkelen tot wat het is: een volwaardige krachtenmeting waarin het om plezier en prestaties draait. En als dat doel op topniveau bereikt is, zou dat door kunnen werken naar de rest van de samenleving. Dan valt te verwachten dat vrouwen weloverwogen sportkeuzes kunnen maken zonder het idee te krijgen dat je daarmee meteen 'Babe of the Year' moet worden. De sport zelf kan ook wat doen door geen eisen aan het uiterlijk van vrouwen te stellen en door geen accenten te leggen op stereotype emoties. Verder zijn er tal van sporten waar-

in vrouwen en mannen het uitstekend tegen elkaar op kunnen nemen. In de ruitersport is dit heel gewoon. Fysieke verschillen staan ook samen darten, biljarten, poolen, schaken, dammen, bridgen, curling en boogschieten niet in de weg. Van gemixte competities zou een geweldige voorbeeldfunctie uit kunnen gaan niet alleen voor vrouwen maar ook voor homo's, lesbiennes en transgenders. Het begin is er: in het amateurvoetbal betreden meisjes en jongens van de F-pupillen samen het speelveld. Nog even geduld dus en de topscorer op het volgend WK voetbal is een vrouw. ■

Pauline van der Lans (1963) is freelance schrijfster. Naast schrijven over literatuur ligt haar belangstelling op het gebied van gender, diversiteit en feminisme. Zij is redactielid van *Raffia* (tijdschrift voor Genderstudies van de RU) en publiceert regelmatig in *LOVER* (een uitgave van het IIAV).

Bronnen

- Huub ter Haar**, *Gelijkspel* (Zie literatuurlijst).
Saskia Keuzenkamp, David Bos, Jan Willem Duyvendak, Gert Hekma (red.), *Gewoon Doen*. Den Haag (SCP) 2006.
Carlijn Kamphuis, Sekseverschillen in de sport - ladies on the move. In: *M/V, SCP nieuwjaarsuitgave 2009*. Den Haag (SCP) 2009.
 - Rapportage Sardes in opdracht van Directie Coördinatie Emancipatiebeleid van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid in het kader van het VN-vrouwenverdrag (juni-december 2006).
Anneke Smelik, *Effectief beeldvormen, theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen*. Uitgeverij Van Gorcum, 1999
- De voorbeelden over sekseongelijkheid in de beeldvorming komen uit de volgende dagbladen:**
 - *De Gelderlander*: 20 januari 2003, 1 september 2003, 23 februari 2006, 18 augustus 2006, 20 juni 2007, 7 september 2007, 19 augustus 2008
 - *De Volkskrant*: 30 mei 2003, 21 augustus 2006, 11 juni 2007, 21 augustus 2008, 28 augustus 2008, 20 april 2009, 22 april 2009
 - *NRC Handelsblad*: 30 juni 2003, 7 juni 2007, 11 juni 2007, 3 oktober 2007, 3 mei 2009
 - *De Telegraaf*: 23 januari 2009
 - *Trouw*: 15 maart 2007, 20 augustus 2008

De Olympische Spelen in vogelvlucht

776 v. Chr. alleen deelname van mannen. Vrouwen mochten ook geen toeschouwer zijn.

393 na Chr. door opkomst christelijk geloof werden de spelen op onzedelijkheidsgronden afgeschaft.

1896 de eerste moderne Olympische Spelen, alleen voor mannen.

1900 vrouwen mogen voor het eerst officieel meedoen.

Aantal vrouwelijke deelnemers vanaf dat moment:

1948 9 procent

1968 14 procent

1988 26 procent

2008 42 procent

Bron: IOC 2008